

Алматы, 15-16 мамыр, 2020
Almaty, may 15-16, 2020

**«ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІ ҚАЗІРГІ ЗАМАН КЕҢІСТІГІНДЕ:
ТАНЫМ, МӘДЕНИЕТ, КОММУНИКАЦИЯ»**

**«KAZAKH LINGUISTICS IN THE MODERN WORLD:
COGNITION, CULTURE, COMMUNICATIONS»**

Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары
Materials International Scientific and Practical Conference

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫҢДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ ФАКУЛЬТЕТІ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY
FACULTY OF PHILOLOGY AND WORLD LANGUAGES

**«ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІ ҚАЗІРГІ ЗАМАН
КЕҢІСТІГІНДЕ: ТАНЫМ, МӘДЕНИЕТ,
КОММУНИКАЦИЯ»**

*ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ
15-16 МАМЫР 2020*

**«KAZAKH LINGUISTICS IN THE MODERN
WORLD: COGNITION, CULTURE,
COMMUNICATIONS»**

*MATERIALS INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
MAY 15-16 2020*

АЛМАТЫ
2020

қайталанса, программа оны «қосарлама көс сөз» деп тауыу қажет. Мысалы *ке-шеме, ато-аю, бала-мама* т.б. Белгіленім моделі: туынды, күрделі, анал., көс сөз, қосарлама.

Демек, алдыңғы мен соңғының айырмашылығы – соңғы қайталанма мен қосарлама деп ерекшеленуінде ғана.

Біз жоғарыда көс сөздерді табудың бірінші жолын айтып отырмыз. Екінші жолы – қайталанма көс сөздер мен қосарлама көс сөздердің тілімін программаға лингвистикалық база ретінде беру. Мұндайда программа алдыңғы жолындай сөздердің екінші санының қайталану/қайталанбай санына назар аудармайды, бұл жолы көс сөздің екі түрінің тіліміне ғана сүйеніп, мәтінде кездескен көс сөздерді ажыратады. Мұндай бағдарламада базаға берілген көс сөздердің тіліміне сәйкес келген көс сөз белгісіз болып қалады, сөзжасамадық белгіленім қойылмайды. Соңдықтан көс сөздерді автоматты тандау осы аталған екі жолды да программаға енгізу қажет, яғни программа көс сөздерді осы екі жолмен де қатар іздеп көру керек. Төменде қорықстағы лингвистикалық теріздеген көс сөздерді тандауды сөзжасамадық белгіленімі көрсетіліп тұр.

Қорық сайтының әзірлемесі Рубриет ортасында Python 3.5 Flask программалау тілінде жазылған.

Біз осылай көс сөздерді автоматты табу үшін қазақ тіліндегі көс сөздер тілімін академик Ә.Қайдардың көс сөздер сөздігін пайдаландық [2]. Көс сөздерді қосарлама және қайталанма көс сөздерге бөліп, техникалық түзетуден өткіздік және көс сөздің екі тобына жоғарыда берілген белгіленімдерді қодтап өткіздік. Түзетуден өткізілген, қодталған тілінді программиске дайындап бердік. Берілген көс сөз саны – 4200.

Әдебиет:

1. Қазақ грамматикасы. – Астана, 2002.
2. Қайдаров Ә. Қазақ тіліндегі көс сөздер: зерттеу және сөздік. – Алматы, 2013.

ҚАЗАҚ ТІЛІН МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛЫҚ ҚОРЛАР АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДАҒЫ ТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ НӘТИЖЕЛЕРІ

А.Т.Аширова

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

оқытқы

филология ғылымдарының кандидаты

Алматы қ., Қазақстан

Аннотация: Мақалада лингвистикалық дидактикадағы, оған тиісінше оқытудың және әдістеріндегі және тиісінше оқытудың тиімділіктерінен жетекшілік ретінде пайдаланылатын және тиімділіктерінен жетекшілік ретінде пайдаланылатын оқытудың мақсаттары мен құнды пікірлерді ескере отырып, орыс тілін және орыс тілінде оқытушыларда қазақ тілін оқытудың мақсаттарын дұрыс анықтау, оқытуды мақсатқа сай ұйымдастыру, оқытушының сөйлеу дағдыларын дамыту, білімдерін, ауылдағы, коммуникативтік құзырлықтарын қалыптастыру, жетілдіру бұл күннің өзекті мәселелері қарастырылған.

Түйін сөздер: дидактика, әдіс, коммуникативтік құзырлық.

Резюме: В статье учтены инновации и ценные знания в лингвистической дидактике, индивидуальные методы преподавания других языков и практики изучения языка. Актуальные вопросы сегодняшнего дня включают правильное определение целей обучения казахскому языку в русскоязычных и модифицированных аудиториях, надлежащую организацию обучения, развитие навыков разговорной речи учащихся, формирование и совершенствование навыков, аутентичных коммуникативных компетенций.

Ключевые слова: дидактика, методика, коммуникативная компетенция.

Summary: The article takes into account innovations and valuable knowledge in linguistic didactics, individual methods of teaching other languages and the practice of learning a language. Topical issues of today include the correct definition of the goals of teaching the Kazakh language in Russian-speaking and modified audiences, the proper organization of training, the development of speaking skills of students, the formation and improvement of skills, authentic, communicative competencies.

Key words: didactics, methodology, communicative competence.

Қазіргі заманғы тілдік білім беру саласының даму қарқынының күрделілігі мен динамикалылығы мұғалімге жаңа талаптар жүктейді. Мұғалім өз пәнін меңгеруде қазіргі заманғы жаңа инновациялық технологияларды меңгеріп қана қоймай, олардың негізінде жатқан заңдылықтардың мәнін, даму перспективаларын түсіне білуі керек. Өзгетілді аудиторияларда қазақ тілін оқытуда ұйымдастырушы мұғалімнің бұл қызметтерді нәтижелі атқаруы өзге тілдер мен оларды тасымалдаушылардың мәдениеттері саласы бойынша білім беруде оқу үрдісін тұтастық, жүйелілік негізі тұрғысында модельдей білуге мүмкіндік беретін білім, білік, дағдыларды меңгеруімен тығыз байланысты.

Лингвистикалық дидактика мен шетелдік әдістемелерде «тілдік білім беру» термині жиі қолданылып жүр, алайда зерттеушілердің бұл термин төңірегіндегі ұғым, түсініктері әр алуан. Пікірлердің бір тобы тілдік білім беруді өгетілдік сөйлеу қабілетін жүзеге асыруға қажетті жүйеленген білім, білік, дағдыларды меңгерту процесі ретінде қарастыра, екінші тобы тілдік білім беруді осы процесінің нәтижесі немесе өзге тілді оқытатын білім беру мекемелерінің жүйесі ретінде қарастырады. Шетел тілдерін оқытудың теориялық, әдістемелік мәселелерін зерттеуші ұғымдар Н.И. Гез бен Н.Д.Гальсковалардың зерттеулерінде «тілдік білім беру» ұғымының көпмағыналылығы туралы айтылып, олар «тілдік білім беруді» Б.С.Гершунскийдің пікірлеріне сүйенсе отырып, « 1) құндылық; 2) процесс; 3) нәтиже; 4) жүйе» ретінде қарастыруды ұсынады [1].

Олар тілдік білім беруді құндылық ретінде бір-бірімен тығыз байланысты құрылымдық үш блок түрінде қарастырған дұрыс деп есептейді:

- тілдік білім беру мемлекеттік құндылық ретінде;
- тілдік білім беру қоғамдық құндылық ретінде;
- тілдік білім беру тұлғалық құндылық ретінде.

Тілдік білім беруді құндылықтар ретінде қабылдап, түсіну оның қоғамдық-мемлекеттік, тұлғалық деңгейдегі мәртебесін қытаймасып етумен байланысты ғылыми, практикалық іс-әрекеттерді даярлап, жүзеге асырудың өлеңтілігін айқындайды.

Кез келген тілдің ролі оның қоғамдағы, мемлекеттегі мәртебесімен анықталады. Қоғамдағы орнына, мемлекеттегі мәртебесіне қарай тіл халықаралық қарым-қатынас тілі немесе мемлекеттік қарым-қатынас тілі ролдерін атқаруы мүмкін. Қазақ тілі – бүгінгі күні Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Көпұлтты мемлекетіміздің қазіргі қоғамдық-әлеуметтік жағдайында елімізге тұратын өзге ұлт өкілдері мен орыстиді қазақтарға қазақ тілін үйрету мемлекеттің тілдерге, оның ішінде мемлекеттік тілге қатысты саясатын жүзеге асырудың негізгі бағытына айналып отыр.

Мемлекеттік тілдік білім берудің тұлғалық-бағдарлық құндылығы мынадай мәселелермен айқындалады:

а) өзге ұлт өкілдерінің қазіргі қоғамдық-әлеуметтік жағдайында қазақ тілінің мемлекеттік мәртебесін – мемлекеттік қарым-қатынас тілі екендігін – түсіне және сезіне білуі;

ә) тілдік білім берудің әрбір кезеңіндегі тілдің даярлығының деңгейіне қойылатын талаптар және ол деңгейді анықтауға мүмкіндік беретін технологиялар жөнінде айқын түсінігі болуы;

б) қазақ тілін өзі өмір сүріп жатқан елдің тілі ретінде, сол елдің негізгі халқының мәдениетін меңгеру құралы ретінде үйренуге және практикалық қолдануға деген жеке тұлғалық қажеттілігінің болуы.

Тілдік білім беру, шын мәнінде – мақсаттан нәтижеге бағытталған процесс. Бұл процесс – тіл үйренушілерді олар үшін жаңа тілді меңгеруге, жаңа мәдениетті тануға және өзінің этномәдени тәсілдері жағын толғауға, басқа тілдер мен мәдениеттерге қатысты толеранттылыққа және диалогқа дайын болуға бағыттайтын процесс.

1980 жылдардың орта кезінен бастап шетелдік және ресейлік лингвистика мен лингводидактикада «тіл тұлғаның метаәділділігі мен ойлауды қалыптастырудың құралы ретінде», «сөздік (ауқымды) құрылымдық», «тілдік тұлға (өзге тілге қатысты «туынды тілдік тұлға»), «тілдік және когнитивті ақыл-ой» сияқты тілдік категориялар пайда болды. Осыған байланысты процесс ретіндегі тілдік білім берудің ерекшеліктерін айқындайтын негізгі принцип ретінде антропоцентрикалық принцип қабылданды. Бұл принцип бойынша тіл үйренуші оқу қызметінің субъектісіне және мәдениетаралық коммуникация субъектісіне, яғни жүйе ретіндегі тілдік білім берудің негізгі элементіне айналады. Бұл өзге тілді оқыту үрдісін жобалау мен қарастыруда, оның нәтижесін анықтауда тіл үйренушіні, оның тұлғалық және тілдік даму болашағын бағыт нысанға алу қажеттігін көрсетеді. Тілдік білім беру үрдісі – үрдісін процесс, оның негізгі функциясы тіл үйренушіде тілді үйрену білігін қалыптастыруға және өзінің өгетілдік лингвомәдени тәжірибесін өмір бойы жетілдіріп отыру дағдысын қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Тілдік білім беруді процесс ретінде осы тұрғыдан қарастыру тілдік білім беруді даярлау мен деңгейлен-саралауды күшейту, әрбір тіл үйренушінің сапалы лингвомәдени білім алу қарқымын қамтамасыз ету үшін қажетті жағдайлар жасау мәселелерін

алға қояды. Тілдік білім беру процесі оның бір-бірімен өзара тең төрт саласының жиынтығы ретінде қарастырылады: «оқытушы» – «білім алушы (тіл үйренуші)» – «тілді үйрету» – «тілді үйрену». Бұл процесс әрбір білім алушыға (тіл үйренушіге) өзіне бейтаныс тілді меңгеруде өзінің жеке жолын таңдауға көмектесуге, оның жеке өзінің (ақыл-ой, ойлау-сөйлеу, шығармашылық) белсенділігін тудыруға түрткі салуға, ал оқытушыға жоспарланған нәтижелерге сапалы жету мақсатында өзінің кәсіби қызметін шығармашылық түрде жүзеге асыруға ықпал жасауға бағытталады.

Ғылыми зерттеулерге талдау жасау барысында тілдік білім берудің нәтижесі үш деңгейде анықталатындығына көң жеткіздік: 1) жеке-тұлалық; 2) қоғамдық-мемлекеттік; 3) жалпыөркеніеттілік.

Тілдік білім беру нәтижесінің жеке тұлалық деңгейі тіл үйренушінің тілдік білім беру үраісінде меңгерген білім, білік, дағдыларымен анықталады. Бұл жағдайда нәтиже тілді қарым-қатынас құралы ретінде меңгерудің сандық және сапалық сипаттамалары тұрғысынан анықталады. «Тіл үйренушінің өзге тілді үйренудегі негізгі мекесі не болып, ол қандай білім, білік, дағдыларды меңгеруі тиіс» деген сұрақтарға жауапты лингводидакт-ғалымдар төмендегіше тұжырымдайды: «Өзге тілді меңгеру дегеніміз – сол тілді сөйлей, оқи, жаз және тыңдай білу, бұл жағдайда тілді меңгерудің негізгі ұстанымы тілдік нақтылық емес, әңгімелесушілердің бірін-бірі өзара түсінуі болып табылады» [1]. Яғни, өзге тілді меңгерудің негізгі шарттарының бірі – тіл үйренушінің өзінің тілдік тәжірибесін еркін, ешқандай қорынышысы қолдана алғандығына сенімділік сезімі.

Тілдік білім беру нәтижесін қоғамдық-мемлекеттік деңгейде экономикалық категория ретінде және елдегі болып жатқан әлеуметтік-экономикалық жаңарулардың маңызды резерві ретінде қарастыруға болады.

Тілдік білім беру жалпыөркеніеттік деңгейдегі нәтиже ретінде білім алушыда (тіл үйренушіде) өмірге деген жаңа көзқарасты қалыптастыруды, экологиялық, ақпараттық мәселелерге толы өмірде өмір сүре және жұмыс істей білуге даярлығы мен қабілеттілігін қалыптастыруды, өзге лингвоэтномадениет өкілдерімен түрлі формаларда қарым-қатынас жасай білуді жүзеге асыруды, осы қарым-қатынас барысында алынған ақпараттарды өңдей білу және қажетті шешім қабылдай білуді жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

Ғылыми әдебиеттерге талдау жасау барысында кәсіргі заманғы тілдік білім беру жүйесінің негізгі қызметі ретінде тіл үйренушілердің төмендегілерді меңгеруіне бағытталған жүйелі оқыту қарастырылғанын анықтадық:

1) өзге тілді осы тілді тасымалдаушылармен қарым-қатынас жасау құралы ретінде, өзгенің және өзінің ұлттық мәдениетін, өзінің тілін тану құралы ретіндемеңгеру;

2) өзге тілді кәсіргі заманғы қоғамденіетті, мультилингвалды өмірде дұрыс бағдарлай алу мақсатында меңгеру;

3) өзі тілін үйреніп жатқан елдің және дүниежүзілік өркеніеттің әлеуметтік-экономикалық, саяси және әлеуметтік-мәдени даму кезеңдерінің ерекшеліктерімен байланысты кербалды және бейкербалды қатынастың құнды бағдарлары мен нормаларын меңгеру.

Сонымен, кәсіргі заманғы лингвистикалық дидактика өзге тілдерді оқытудың негізгі мақсатын өзінің негізгі категориясы ретінде ұсынып отырған «туынды (екінші) тілдік тұлға» [1] ұғымымен байланыста қарастырады. «Туынды тілдік тұлға» ұғымы лингводидактика мәселелерін зерттеуші Н.Д.Гальскова мен Н.И.Геддің еңбегінде «адамның басқа мәдениет өкілдерімен аутенттік қарым-қатынас жағдайында тілдік әрекет жасауға қабілеттілігі мен дайындығының бірлігі» ретінде сипатталады. Бұл сипаттамадағы «қабілеттілік пен дайындықтың бірлігі» өзге тілді меңгерудің әрі мақсаты, әрі нәтижесі ретінде саналып отыр. Шетел тілдерін оқытудың кәсіргі заманғы лингводидактикалық, әдістемелік мәселелерін зерттеуші ғалымдар И.И.Халеева мен Ю.Н.Қарауловтардың зерттеулерінде де «басқа лингвоэтносоциум өкілдері мен олардың мәдениеттерімен әлеуметтік өзара қарым-қатынас жағдайында сөйлеу-ойлау қызметі мен тілдік қарым-қатынас жасауға қабілетті «жаңа типті тілдік тұлға» қалыптастыру» мәселелері сөз болады [2]. Тілді өзге тіл ретінде оқыту мәселелерін бұл тұрғыда қарастыру оның мақсатын да дұрыс анықтауға мүмкіндік береді: тұлғаның коммуникативтік құрылымын қалыптастыру.

Коммуникативтік құрылымы мәселелерін зерттеушілердің еңбектерін саралай келе, оның былайша жүйеленгенін байқайық:

-лингвистикалық құрылымы – лексикалық бірліктерді мағыналы ойды беру құралы ретінде жұмсауға қажетті сөздік бірліктер мен грамматикалық ережелерді білу;

-әлеуметтік-лингвистикалық құрылымы – тілдік қатынасқа қатысушылардың әлеуметтік ролдеріне, тілдесімінің мақсаты мен нақты жағдайтарына байланысты тілдік бірліктер мен құралдарды таңдап, қолдана білу;

-дискретті құрылылық – әр түрлі қалыптағы коммуникативтік мақсаттағы сөйлемдерді, мәтіндерді түсіне білу, түрлі функционалдық стильдегі сөйлемдер мен мәтіндерді құрастыра білу (ауыспа және жақпаса);

-стратегиялық құрылылық – толыққанды тілдік қатынас жүзеге аспаған жағдайда кербалды және бейкербалды құралдарға жүгіне білу;

-әлеуметтік-мәдени құрылылық – тілді тасымалдаушылардың мәдени ерекшеліктерін, салт-дәстүрлерін білу;

-әлеуметтік құрылылық – басқалармен өзара әрекет, қарым-қатынас жасауға деген құлшынасы мен білігі болуы, тілдік қатынас жасау үшін өзіне сенімді болуы.

Коммуникативтік құрылылық кәсіргі заманғы шетел тілдерін меңгерудің әдістемелеріндегі коммуникативтік бағыт аясында тілді меңгерудің маңызды құрылылық бөлігі болып табылады, ал тілдік қарым-қатынастың негізгі құрамы ретінде ауыспа сөйлеу тілі тамалып жүр, сол себепті сөйлеу тілінің бұл түрін дамыту – тілді шетел тілі ретінде оқытудың негізгі мақсаттарының бірі ретінде қарастырылуда. Шетел тілдерін оқыту әдістемелері парадигмасының құрылымына мәдени бөліктің енгізілуімен байланысты тілді шетел тілі ретінде оқытудың мақсатын анықтауда «аутенттік тұлғаны жақын тұтас тілдік-мәдени тұлғаны қалыптастыру» деген пікірлер де айтылды. Алайда тілді оқытудың мұндай мақсаты «тұлғаның өз мәдениетімен ашықтауына желіні соғатындықтан», шетел тілін оқытудың мақсаты ретінде қабылданған жоқ. Сол себепті кәсіргі заманғы әдістемелерде өзгетілдік коммуникативтік құрылылықтың ажырасыз бөлігі ретіндегі мәдениетаралық құрылылықты меңгерген «мәдениеттер медиаторы роліндегі тілдік тұлғаны» қалыптастыру негізгі мақсат ретінде қабылданған жоқ. «Мәдениетаралық құрылылық» мәселесі өзге тілді үйренушінің өз іс-әрекетін, мінез-құлқын өзі тілін үйреніп жатқан елдің мәдениет нормаларымен сәйкестендіре білуі, сонымен бірге, дұрыс коммуникативтік қатынас орнату мақсатында өз мәдениеті мен өзгелерінің мәдениеті арасында делдал бола білуі тұрғысынан қарастырылады. Шетел тілдерін оқытудың кәсіргі заманғы әдістемелеріндегі мұндай ағылдар өзгетілдік қарым-қатынасқа оқыту үрдісінде басты назарды тіл үйренушілердің тіл мәдениетіне, сөйлеу мәдениетіне қабілеттілігін, «өзгені» қабылдай білуге қабілеттілігін дамытуға аудару қажеттігін көрсетеді.

Өзгетілдік топтарда қазақ тілін оқытудың да негізгі мақсаты – тіл үйренушілердің қатынасдық (коммуникативтік) құрылылығын қалыптастырып, дамыту. Қатынасдық құрылылық, жоғарыда айтылғандай, оқушының үйреніп жатқан тілде тілдік қатынас жасай білу қабілеттілігімен анықталады. Тілдік қатынас сөйлесім әрекеті (речевая деятельность) арқылы жүзеге асырылады. Сөйлесім әрекеті – осы уақытқа дейін бірнеше ғалым саласы бойынша көптеген зерттеушілердің назарын аударған өзге күрделі құбылыс. Қазақ тіл ғылымында тілдік қатынас теориясы мен әдістемесі мәселелерін зерттеген ғалым Ф.Ш.Оразбаева тілдік қатынас теориясына қатысты ұғымдарды жүйелеп, олардың терминдік атауларын қазақша қалыптастырды. Орыс тіл ғылымында осы уақытқа дейін сөйлесім әрекетін төрт түрге (аудирование, чтение, говорение, письмо) бөліп қарастырып келсе (Е.И.Пассов, Э.П.Шубин, т.б.), ғалым сөйлесім әрекетін бес түрге бөліп, олардың қазақша терминдік атауларын қалыптастырды: тыңдалып, оқылып, айтылып, жазылып, тілдесім [3].

Жалпы, «сөйлесім әрекеті» ұғымы туралы түсініктердің зерттеулерде әр түрлі екендігін айта кету қажет. Б.В.Беллестің көрсеткеніндей, «кейбір жағдайларда біз сөйлеу деп тілдесім процесі ретіндегі адамның белгілі бір іс-әрекетін атаймыз. Ал басқа жағдайларда сөйлеу деп осы процесің түпкі нәтижесін айтамыз...» [4]. Б.В.Беллестің өзгетілдік сөйлесім әрекеті ұғымы туралы белгілі тапдауына кеңірек тоқталып көрейік. Автордың көзқарасы бойынша, бұл – біріншіден, әрі, тілдесім процесі, әрі, екіншіден, өзгетілдік тәжірибе, жаттығу. Соғысы белгілі бір қалыптағы немесе жан-жақты өзгетілдік сөйлеу тәжірибесі, жаттығу болуы мүмкін. Өзгетілдік сөйлесім әрекеті жаттығу ретінде өз ойын білдіру, оқу, жазу біліктерін қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Б.В.Беллек: «Теориялық білім алу арқылы тілді практикалық тұрғыда меңгеру мүмкін емес, ... сөйлесім әрекеті дағдылар арқылы жүзеге аспайды, керісінше, сөйлесім әрекеті арқылы дағды пайда болады, ... сөйлесім әрекеті арқылы тілдік дағдылардың пайда болып, қалыптасуына теориялық білім оң әсерін тигізеді» [4, 47 б.], – дейді.

Жаңа технологиялық әдіс-тәсілдердің пайда болуы ақпараттардың мазмұнын адамның түрлі сезім мүшелері арқылы және аудиториямен интерактивті өзара әрекетке түсу арқылы қабылдауды түрлі техникалық құралдардың көмегімен іске асыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Медиамаліметтерді оңдеудің саңдық жүйелерінің жаңа түрлерінің тууына ишәл еткен медиабілім берудің жаңа дәуірі оқытудың әдіснамасын да түбірімен өзгертті. Бір жағынан, графикалық және видеожүйелер еліміздің жоғарғы оқу орындары мен колледждері үшін қажеттіміді бола бастады. Екінші жағынан, медиаиндустрия үшін тиісеті білімі бар, жақдам өзгерті саңдық ортадағы жаңалықтардың барлығын қабылдауға қабілетті пәнаралық профилдегі шығармашыл мамандардың

– режиссерлер, аниматорлар, монтаждаушылар, дыбыс режиссерлері, дизайнерлердің – қажеттілігі туындады.

Қазіргі уақытта қолданылып жүрген электронды оқу басылымдарын қолдану бағытына және мазмұнының берілуіне қарай бірнеше түрлерге бөлуге болады.

Электронды оқу құралдарының қолдану бағытына қарай түрлерін былайша жіктеуге болады:

1) Ақпараттық-анықтамалық басылымдар жалпы ақпараттық қолдауды қамтамасыз етеді. Бұларға энциклопедиялар, анықтамалықтар, сөздіктер, хрестоматиялар, географиялық және астрономиялық атластар, нормативті-ақықтық және экономикалық жинақтар жатады. Олар белгілі бір курсқа, бағдарламаға, дидактикалық схемалық байланысымен болады. Шығармашылық мақсаттағы және оқу бағдарламасының аясынан тыс оқу міндеттерін шешуде қосымша материал ретінде қолданылады.

2) Жалпымадени сипаттағы электрондық басылымдар мәдени ортаны кеңейту мақсатына арналған. Бұларға әлемдегі мұражайлар бойынша виртуалды экскурсиялар, қалалар, елдер және құрылыстар бойынша саяхаттар; әлімдік мәдениеттің классикалық туындыларына, сәулет, кескіндеме, сән өнерлерінің үздік үлгілеріне арналған басылымдар жатады. Мұндай электрондық басылымдардың мақсаты – оқушылардың барлығы үшін олардың дүниеге қызығарсыз кеңейтуге, жалпы мәдениетін тәрбиелеуге тең мүмкіндік беру. Осы типтегі электрондық басылымдардың бір тобын психологиялық-педагогикалық тәрбиелік қолдау көрсету мақсатындағы электрондық оқу басылымдары құрайды. Мұндай құралдар ұлттың денсаулығын жақсартуға, салуатты өмір салтын насихаттауға арналады.

3) Оқу процесіне қолдау көрсетуге және оны дамытуға арналған басылымдар – белгілі бір оқу пәнінің бағдарламасы аясында жүйеленген материалдарды қамтитын электронды оқу құралдары. Пәні бойынша оқу бағдарламасында анықталған оқу мазмұнын меңгертуге арналады. Оқу қызметінің барлық түрлерін қамтиды: ақпараттарды алу; практикалық тапсырмаларды орындау арқылы белгілі бір білім, білік, дағдыларды қалыптастыру, дамыту, жетілдіру; білімді бақылау мен бағалау. Мұндай құралдар оқытушының жұмысын оңтайландыруға, мүмкіндіктерін кеңейтуге және оқушылардың тиімді жұмыстарын тиімді ұйымдастыруға бағытталған.

Әдебиет:

1. Галымова Н.Д., Гел Н.Н. Теория обучения иностранному языку. Лингводидактика и методика. – М., 2004.
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – С. 264.
3. Оспанбаев Ф.Ш. Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы, 2000.
4. Белкин Б.В. Очерки по психологии обучения иностранному языку. – М.: «Просвещение», 1965.
5. Жасылыманов К. Қазақ тілін орыс тілі білімдеріне модульмен оқытудың ғылыми-теориялық негіздері: доктор. дисс.п.ғ.: 13.00.02. – Алматы, 2001.
6. Қадиязов Қ. Жаңаша жаңғыртып оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері: өңетілді дәрісханалардың қазақ тілі: доктор. дисс.п.ғ.: 13.00.02. – Алматы, 2001.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУ АӘДІСТЕМЕСІ

Жусанбаева Сәуле Бейсенбайқызы
Әл-Фараби атындағы ҚазҒУ доценті,
филология ғылымдарының кандидаты
Алматы қ., Қазақстан

Аннотация: Мақалада қазақ тілін оқыту әдістемесінің мәселелері қарастырылған. Қазақ тілі сабақтарында тіл дамуы жұмыстарын жүргізу туралы ұсыныстар берілген. Тіл дамуы жұмыстарының негізгі бағыттары айқындалған.

Түйін сөздер: қазақ тілі, оқыту әдістемесі, тіл дамуы.

Резюме: В статье рассмотрены проблемы методики преподавания казахского языка. Даны рекомендации по развитию речи на уроках казахского языка. Определены основные направления работы по развитию речи.

Ключевые слова: казахский язык, методика преподавания, развитие речи.

Summary: The article deals with the problem of teaching methods of the Kazakh language. Recommendations on the development of speech in the Kazakh language lessons are given. The main directions of work on speech development are defined.

<i>Сұлтанбаева Ж.Н., Сарабалина А.Б., Шершова Г.Т.</i> Болашақ маманның кәсіби тілдік құзыреттілігі	376
<i>Чукалова Г.Т.</i> Лингвопсихологиялық құзыреттілік: түсінігі, қалыптасу деңгейлері	380
<i>Парманова К.Қ., Қарбағовна Б.Д., Тоқмырғанов Д.О.</i> Қос сөздерді кодтау және автоматты түрде белгілеу жолдары	385
<i>Анцурова А.Т.</i> Қазақ тілін мультимедиялық бағдарламалық қорлар арқылы оқытудағы тілдік білім берудің нәтижелері	387
<i>Жусымбаева С.Б.</i> Оқушылардың тілін дамыту әдістемесі	391
<i>Тоқсанова Г. А., Тоқтарбекұлы А.</i> Шетелде қазақ тілін оқыту тәжірибесі	395
<i>Продвинушина О.В.</i> Изучение художественного текста: литературный историко-культурный контекст	402
<i>Түйме Е.Е.</i> Тіл білімінің зерттеу әдістері	404
<i>Латыпова Ә.Ж.</i> Орыс мектептерінде қазақ тілін оқытудың тиімді жолдары	407
<i>Нурбаева Г.С.</i> Туынды сөздерді интербелсенді оқытудағы лингводидактикалық басты ұстанымдар	409
<i>Қарабаев А.Т.</i> Ұлт тиянақтарының ұлттық мектеп қалыптастыру мен педагог кадрлары дағдыу ісіндегі қыметі	414
<i>Табьлдиева М.И.</i> Сәт тіркесін дамыта оқыту арқылы оқушылардың теориялық білімдерін қалыптастыру	418
<i>Аптығалы Т.</i> Оқушылардың тілдік агрессиясының алдын алуына педагогикалық негіздері	421
<i>Бектөлеу Ч.А., С.Вашкуров</i> «Никел суол тәрдітэр», М.Ауған «Тулабайах» абынышларының проблемаларынан егерткіш ой-сана, бығым-майғы көрбінтінгөр тәнтөн ырыты	424
<i>Есетбаева А.А.</i> Руникалық жазбалардың қазақ және әлем әдебиеті мұраларындағы орны, оны оқытудың тиімді жолдары	427
<i>Жайлыбай Г.К.</i> Ойын технологиясының функциясы мен классификациясы	432
<i>Жармағамбетова Ж.С.</i> Құрылмас сөйлемдерді меңгертуде интербелсенді әдістерді пайдаланудың маңыздылығы	435
<i>Жусупова А.Ә.</i> Инновациялық технологиялардың шет тілін үйретудегі ролі	439
<i>Мырзабек М.А.</i> Өте ұлт өкілдерін қазақ тіліне үйретудегі тіл дамытуға арналған жағтығулардың маңызы	441
<i>Өмірбай Б.Қ., Ізәк Жәңгірұлы</i> шығармаларының этнопедагогикалық мәні	444
<i>Кондратьева С.А.</i> Норуот тылынан уус-уран абыныштың оқуолаға үйретін: табырың, өс хобоно	447
<i>Шығамбергалиева А.</i> Вопросы интерпретации в современном переводеведении	450